

פסח

לידת עם ישראל

ההכנה הראויה לימי הפסח

בפרוס חג הפסח מוטל עלינו לבאר את הסוגיא הגדולה של גלות ויציאת מצרים, כדי להבין היטב את כל מה שקרה אז, כי מזה נלמד את יסודות היהדות ועבודת ה' בכלל, ואת חובת עבודתנו בתקופה זו, כשאנחנו נכנסים לחג הפסח, בפרט. כי ימי תחילת ניסן הם ימי הכנה, שנוכל לבוא לליל התקדש החג נכונים לעסוק בעבודת היום של חג הפסח. אולם ההקדמה לזה היא לברר היטב את היסודות משרשיהם, ודרך היסודות האלו נוכל להבין גם את הלימודים שיש לנו להוציא מההגדה וליל הסדר.

יציאת עם ישראל – כיצירת הולד

היסוד הראשון של סוגיא זו הוא, שלידת עם ישראל, שאירעה בתקופה זו, יש להשוותה ללידת התינוק. כי כמו שלתינוק יש כמה שלבים בלידתו - יצירת הולד, עיבור, לידה, וגם השלבים הראשונים של התפתחות הילד, כמו כן בלידת עם ישראל יש את כל השלבים הללו.

הנה כתב הרמב"ן (הקדמה לספר שמות):

השלים הכתוב ספר בראשית, שהוא ספר היצירה בחדוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים, לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם. ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם, ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפ' ובגאולה ממנו.

והיינו שמעשי האבות שהם השרשים של האומה המוזכרים במעשה בראשית, הם כנגד השלב הראשון של יצירת הולד, כי היא היצירה של כלל ישראל. ותחילת ספר שמות הוא העיבור, כמו שהעובר נתהווה בבטן אמו, כך ההתהוות של כלל ישראל

היתה בתוך הגלות במצרים. והן הן דברי המהר"ל (גבורת ה' פרק ג) שכתב וז"ל, כי כן היו בידי המצריים כמו העובר שנתהווה בבטן אמו, ובסוף יוצא כאשר נשלם הוייתו, כך בני"ה היו מתגדלים ומתהווים בתוך מצרים עד שנעשו שלמים להיות שש מאות אלף, עכ"ל. הרי מבואר שבני ישראל באו לכלל הוייתם בתוך מצרים. ולקמן נבאר בעזרה"ש מה היא היחודיות של המספר שש מאות אלף, וגם החשיבות של כל המספרים המורה על שלבי הויתם של ישראל - י"ב שבטים, ושבעים נפש.

וכן הרמח"ל בספר דעת תבונות (סימנים קמה - קמה) מאריך בענינים אלו בדברים עמוקים מאד. ועיין בהערות הג"ר חיים פרידלנדר (שם הערה 330) שמבאר כוונת הרמח"ל כנ"ל, שכמו שיש בולד עיבור, לידה, גידול, ובגרותו, כן בהתהוותו של עם ישראל נתקיימו כל השלבים הללו:

הזמן של אלפיים תוהו ובפרט גלות מצרים מקבילים לזמן העיבור, כאשר העובר מתרקם ומתפתח אולם לא נראה מבחוץ. כן הכין הקב"ה בגלות מצרים את יצירת וגאולת עם ישראל מתוך הנהגת ההסתר פנים.

ומבואר גם מדבריו שהגלות במצרים היתה כנגד זמן העיבור של הולד, וכמו שגידול הולד בשעת העיבור נעשה במקום מוסתר, כך מצבם של בני ישראל בגלות היה מצב של הסתר פנים. ויתבאר עוד בזה לפנינו.

יצאת מצרים – לידת עם ישראל

וכמו שזמן השעבוד הוא כנגד עיבור הולד, כך היציאה ממצרים מכוונת כנגד הלידה. ובאמת מקרא מפורש הוא (יחזקאל טז, ה) בְּיוֹם הַלֵּדָת אֶתְךָ. וכך כתב המהר"ל (דרשה לשבת הגדול) וז"ל, כאשר יצאו ממצרים היו כאילו נולדו, שלא היו מקודם נחשבים לעם, עכ"ל. הרי מבואר להדיא שהיציאה ממצרים היתה כעין לידה. וגם זה נבאר באריכות אי"ה.

קבלת התורה – בגרות של עם ישראל

ומאחר שבני ישראל נוצרו בגלות מצרים ונולדו ביציאתם ממנה, הרי במעמד הר סיני כשקבלו את התורה, הגיעו לכלל בגרות. וכן כתב הרמח"ל (דרך ה' חלק ב פרק ד):
ענפי האילן של אברהם אבינו עליו השלום הכוללים הנה עד ששים רבוא שהם אותם שיצאו ממצרים ונעשה מהם האומה הישראלית, ולהם ניתנה ארץ

ישראל, וכל הבאים אחריהם נחשבים פרטים ותולדות הענפים הכללים האלה. והנה לאלה ניתנה התורה, ואז נקרא שעמד אילן זה על פרקו.

והנה השלב של 'הגיע אל פרקו' הוא השלב של בגרות, ולכן זהו תוכן ענינה של קבלת התורה, שעל ידה הגיעו ישראל לכלל גדלות ובגרות.

ולכן כשאנו עוברים בתקופה זו של ימי הפסח ושבעות, צריך להיות ערוך לפנינו מהלך זה, שהגלות, הגאולה ומתן תורה מכוונים כנגד העיבור והלידה והבגרות, ובזה נוכל להגיע אל הבנה ברורה ועמוקה בעבודה המוטלת עלינו בימים אלו.

שנאת לבן ופרעה לישראל

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקד את הכל, שנאמר, ארמי אבד אבי וירד מצרימה, אנוס על פי הדבור.

ארמי אובד אבי

הקשה המהר"ל מפראג (גבורות ה' פרק נד) - מפני מה הגדיל בעל ההגדה שנאת לבן ליעקב:

יש לך להתבונן, איך הניח מה שרצה עשו לעשות ליעקב, והתחיל בלבן הארמי, ומה שרצה עשו לעשות ליעקב הוא מבואר בכתוב ואצל לבן לא נתבאר בכתוב. וכו', ומה ראו רבותינו ז"ל על ככה להגדיל מחשבת לבן ולהניח את עשו שלא דברו ממנו.

כלומר, הוקשה למהר"ל מה טעם זכר בעל ההגדה את שנאת לבן ליעקב ומה שחפץ לאבדו, אף שאינו מבואר להדיא בכתוב אלא ברמז. ולעומת זאת לא הזכיר בעל ההגדה כלל את שנאת עשו ליעקב ומה שרצה להרוג את יעקב, אף שכל אלו מפורשים במקרא.